विद्याविद्ययोर्लक्षणमाह अविधिरिति अत्रअक्षरात्कारणात्हिरण्यगर्भसृष्टिःप्रथमा विराट्सृष्टिर्द्वितीया एकतःएतेषांत्रयाणामन्यतमेएकस्मिन्विषयेयोविधिः आमोतेरादिमत्वात् आमोतिहवाइदंसर्वमादि मांश्चभवतियएवंवेदेति तत्तदुपास्तिविधानंसाऽविद्या योविधिस्तत्त्वमस्यहंब्रह्मास्मिअयमात्माब्रह्मेति सिद्धवत्कथनंसाविद्या अयमर्थः यथारज्जुंसर्पत्वेनपश्यंतंभीतंनरंप्रतिकश्चिद्रज्जुरियंनसर्पइतिसिद्धवद्रज्जु भावमुपदिशति तेनचसाक्षात्कृतेनसद्योभयनिवृत्तिर्जायतेसोयमविधिर्विद्या अतिविक्षेपादाप्तवाक्येश्रद्धाहीनंप्रतिइमंसर्परज्जुत्वेनभावयतस्तवरज्जुरेवभविष्यति सचकर्मश्रद्धाजडोविधौविश्वस्यभावनाबले नतस्यरज्जुत्वंपश्यति सर्पदष्टइवगरुडभावनेनात्मनोनिर्विषत्वंतद्वत्सोयंविधिरविद्येति तद्वदत्रापिध्येयं ॥ २३ ॥ उपहितयोर्महदहंकारयोःसूत्रविराडपरपर्याययोःसृष्टिमुक्त्वातदुपाध्योःसृष्टिमाह भूतेति भू

अविधिश्चविधिश्चैवसमुत्पन्नौतथैकतः॥ विद्याविद्येतिविख्यातेश्रुतिशास्त्रार्थचिंतकैः॥ २३॥ भूतसर्गमहंकारात्तृतीयांविद्धिपार्थिव ॥ अहंकारेषुसर्वेषुचतु
र्थंविद्धिवैकृतं॥ २४॥ वायुर्ज्योतिरथाकाशमापोथपृथिवीतथा॥ शब्दःस्पर्शश्चरूपंचरसोगंधस्तथैवच॥ २५॥ एवंयुगपदुत्पन्नंदशवर्गमसंशयं ॥ पंचमंवि
द्धिराजेंद्रभौतिकंसर्गमर्थवत्॥ २६॥ श्रोत्रंत्वक्चक्षुषीजिह्वाघ्राणमेवचपंचमं॥ वाक्हस्तौचपादौचपायुर्मेढ्रंतथैवच ॥ २७॥ बुद्धींद्रियाणिचैतानितथाकर्मे
द्रियाणिच॥ संभूतानीहयुगपन्मनसासहपार्थिव॥ २८॥ एषातत्त्वचतुर्विंशासर्वाकृतिषुवर्तते ॥ यांज्ञात्वानाभिशोचंतिब्राह्मणास्तत्त्वदर्शिनः॥ २९॥ एतद्देहं
समाख्यानंत्रैलोक्येसर्वदेहिषु॥ वेदितव्यंनरश्रेष्ठसदेवनरदानवे॥ ३०॥ सयक्षभूतगंधर्वैसकिन्नरमहोरगे॥ सचारणपिशाचैवैसदेवर्षिनिशाचरे॥ ३१॥ स
दंशकीटमशकेसपूतिकृमिमूषिके॥ शुनिश्वपाकेचैणेयेसचांडालेसपुल्कसे ॥ ३२॥ हस्त्यश्वखरशार्दूलेसवृक्षेगविचैवह ॥ यच्चमूर्तिमयंकिंचित्सर्वत्रैतन्निद
र्शनं ॥ ३३॥ जलेभुवितथाकाशेनान्यत्रेतिविनिश्चयः ॥ स्थानंदेहवतामासीदित्येवमनुशुश्रुम ॥ ३४॥ कृत्स्नमेतावतस्तातक्षरतेव्यक्तसंज्ञितं ॥ अहन्य
हनिभूतात्माततःक्षरइतिस्मृतः॥ ३५॥**

तानिपंचतन्मात्राख्यानिसूक्ष्मपंचभूतानिअपंचीकृतानि सर्वेषुसात्विकराजसतामसेषु वैकृतंविकृतमेववैकृतं ॥ २४ ॥ तमेवाह वायुरिति तत्रवाय्वादीनिपंचीकृतानिस्थूलानिभूतानिशब्दादिसहितानिताम
साहंकाराच्चतुर्थःसर्गः ॥ २५ ॥ युगपदित्याकाशाद्वायुःवायोरग्निरित्यादिःश्रौतक्रमोऽनादरणीयइत्युक्तंदृष्टिसृष्ट्यभिप्रायेण भौतिकंस्थूलभूतजं ॥ २६ ॥ तमेवाह श्रोत्रमिति ॥ २७ ॥ अत्रतामसानिभूता
नि सात्विकानिमनःश्रोत्रादीनि राजसानिवागादीनि जाड्यप्रकाशप्रवृत्तिधर्मत्वादेतेषामयंविभागोबोध्यः ॥ २८ ॥ एषामूलप्रकृतिः चतुर्विंशाचतुर्विंशतितमी चतुर्विंशीत्यृजुःपाठः सर्वाकृतिषुसर्वासुविकृ
तिषु यांप्रकृतिंपुरुषात्पृथग्भूतांज्ञात्वा ॥ २९ ॥ एतत्विकृत्यात्मकंदेहंपिंडब्रह्मांडात्मकशरीरं क्षीबत्वमार्षं ॥ ३० ॥३१॥३२॥३३॥ जलेतिनान्यत्रेतिचपंचमहाभूतांतर्वर्त्येवदेहवान्जीवस्तान्यतीतस्तुब्रह्मै
वेतिभावः ॥ ३४ ॥ एतावतःएतावत्पर्यंतंअक्षरावधियद्यक्तंतत्क्षरते भूतात्माचतुर्विंशकःसंघातः ॥ ३५ ॥

Digitized by Google